

اندیشه‌ی آزادی

در

نهج البلاغه

علی کرمی فریدنی

محمدتقی خلجی

نشر نسیم انتظار

قم کد پستی: ۳۷۱۶۹۵۳۶۳۴

تلفن: ۰۹۱۲۲۵۲۴۰۶۵ - ۲۹۲۳۶۷۲

اندیشه آزادی در نهج البلاغه

تألیف: علی کرمی - محمد تقی خلجی ❧ ناشر: نسیم انتظار ❧

صفحه آرا: احسان کرمی ❧ شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه ❧ صفحات: ۳۵۲ ❧ نوبت

چاپ: اول ❧ چاپ: ثامن الحجج ❧ قطع: رقعی ❧ تاریخ انتشار: بهار ۱۳۸۴ ❧

بها: ۲۴۰۰ تومان

همه ی حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

شابک: ۹۶۴-۸۵۵۳-۰۸-۴ ISBN: 964-8553-08-4

نمایه

۹	 سرآغاز
	 موهبت آزادی در نهج البلاغه - علی کرمی فریدنی / ۱۵
۱۷	 نعمت اوج بخش آزادی
۲۱	 ۱. آزادی فردی
۲۹	 ۲. آزادی اندیشه
۳۱	 سرآمد آزادی
۳۳	 سرچشمه‌ی آزادی
۳۶	 بدترین اسارت و بردگی
۴۰	 نقش آزادی اندیشه در رشد و اوج انسان
۴۲	 نهج البلاغه و آزادی اندیشه
۶۳	 آفت‌ها و موانع آزادی اندیشه
۷۱	 ۳. آزادی بیان و قلم
۷۲	 ارزش والا و نقش رشد بخش قلم و بیان
۷۴	 به خون جوشان قلم سوگند

- ۷۵ ضرورت آزادی بیان و قلم در نگرش اسلامی
- ۷۷ نهج‌البلاغه و خطوط کلی آزادی بیان و قلم
- ۷۸ ۱. دعوت به عدالت و مبارزه‌ی با ستم
- ۸۲ ۲. اصل خیرخواهی و اندرزدهی
- ۸۳ ۳. اصل شورا و تبادل نظر
- ۸۵ ۴. اصل متریقی نقدخواهی و نقدپذیری یا تردیان اوج
- ۹۲ ۵. گفت و گو و مناظره‌ی حق‌جویانه
- ۹۴ ۶. بیان حقیقت در کران تا کران زندگی
- ۹۸ ۷. به هنگام دفاع از خویشان
- ۱۰۳ مرز آزادی بیان و قلم
- ۱۰۵ ۱. انگیزه‌ی اصلاحی و انسانی
- ۱۰۶ ۲. همراه با مسئولیت
- ۱۰۷ ۳. با زیباترین واژه‌ها و شیوه‌ها
- ۱۰۹ ۴. آزادی سیاسی و اجتماعی
- ۱۱۱ جلوه‌های آزادی سیاسی
- ۱۱۲ خانه‌ی بزرگ جامعه و حق حاکمیت آن
- ۱۱۳ دموکراسی یا مردم‌سالاری
- ۱۱۵ مردم‌سالاری یا سرچشمه‌ی قدرت ملی
- ۱۲۲ ۲. حق مشارکت در رهبری و مدیریت
- ۱۲۶ ۳. حق نظارت بر روند امور

- حکومت‌ها و مدیریت‌ها ۱۲۸
- جامعه و نظام خردمندان ۱۳۷
- رادهای نظارت ملی بر عملکرد نهاد قدرت ۱۳۸
- برگ‌هایی زرین بر سینه‌ی تاریخ ۱۴۵
- نمونه‌هایی درخشان در میدان عمل ۱۵۶
۵. آزادی مدنی ۱۸۷
- چگونگی رفتاری امام علی علیه السلام در عرصه‌ی حکومت - محمد تقی خلیجی / ۲۰۳
- درآمدی بر آزادی ۲۰۵
- نخستین سنگ بنای انسان ۲۰۷
- آزادی، بالاترین موهبت الهی ۲۱۲
- ابعاد آزادی ۲۱۴
- متنادیان آزادی معنوی ۲۲۹
- نکوهش استبداد و جامعه‌های استبدادپذیر ۲۳۹
- امام علی علیه السلام و جامعه مطلوب ۲۵۹
۱. حکومت امانت است، نه هدف ۲۶۱
۲. ارجگذاری به افکار عمومی ۲۶۴
۳. هدف مقدس، تنها با وسیله مقدس ۲۶۶
۴. قانونگرایی در میدان عمل ۲۷۲
۵. حقوق متقابل مردم و حکومت ۲۷۶
۶. جامعه برابری و دادگری ۲۷۷

۷. حمایت واقعی از محرومان ۲۷۹
۸. نقدخواهی و نقدپذیری و نفی بلای چاپلوسی ۲۸۳
۹. نفی انحصارگری و خودمحوری ۲۸۹
۱۰. نفی بهره‌وری ابزاری از دین ۲۹۴
- منطق عملی امام علی علیه السلام با گروه‌های مخالف ۳۰۳
۱. مخالفان آزادی ۳۰۶
۲. مخالفان عدالت ۳۰۸
۳. دشمنان خردورزی و آگاهی ۳۰۹
- روش عملی برخورد امام علی علیه السلام با ناکثین ۳۱۱
- روش برخورد امام علی علیه السلام با قاسطین ۳۱۸
- روش برخورد امیرمؤمنان با خوارج ۳۳۰
- اعتراض به حکومت با رویگردانی از نماز جماعت ۳۳۴
- آزادمنشی و دموکراسی امام علی علیه السلام ۳۳۹
- برخورد مهرورزانه و بزرگوار از لطف انسانی با قاتل خویش ۳۴۴
- شماری از منابع ۳۴۸
- آثار چاپ شده‌ی استاد کرمی فریدنی ۳۵۱

سرآغاز

در نشستی دوستانه و صمیمی ضمن گفت و گوی علمی و دینی، به تناسب، از روند جامعه و تاریخ و رویدادهای گوناگون و تفکرانگیز و عبرت آموز آن و از نعمت ارجدار و اوج بخش آزادی و آزادگی انسان سخن به میان آمد.

آری، از موهبت گرانقدر آزادی، از این واژه‌ی زیبا و دلپذیر و پرجاذبه و محبوب و مطلوب انسان، از مفهوم جان بخش آزادی،

از ره آورد درخشان و میوه‌ی اوج بخش و فرهنگ ساز و معنویت پرداز آن در زندگی فرد و جامعه،

از تباهی‌ها، نکبت‌ها، شوربختی‌ها و عقب ماندگی‌های سرکوب آزادی‌ها و میدان داری استبداد و اختناق و سانسور، و غیبت مشعل روشنی بخش آزادی،

از اقسام و ابعاد و جلوه‌های آزادی، نظیر: آزادی فردی و شخصی،

آزادی اندیشه،

آزادی عقیده،

آزادی بیان و قلم،

آزادی احزاب، انجمن‌ها، گروه‌ها، نهادهای مدنی، و کارهای
فکری، تربیتی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی و مذهبی به صورت
تشکیلاتی و سامان‌یافته و شناسنامه‌دار،

آزادی در انتخاب شدن و انتخاب نمودن برای اداره‌ی امور
جامعه،

آزادی مشارکت در تلاش‌های اجتماعی و سیاسی و مدنی و ...

آزادی منتقد و مخالف،

آزادی نظارت بر روند کارها و نقد و چون و چرا و پاسخگو
خواستن نهاد قدرت و حکومت و محاسبه‌ی واقعی آن، که در
جامعه‌های آزاد و مترقی و پیشرفته و در فرهنگ سیاسی روز، همه‌ی
این‌ها در لوای آزادی سیاسی تبلور می‌یابد.

و نیز آزادی در گزینش مسکن و محل زندگی،

آزادی در انتخاب شغل و حرفه و تولید ثروت و فکر،

آزادی در بهره‌وری از امکانات زندگی و مواهب طبیعی و
نعمت‌های آفرینش و ره‌آورد کار و تلاش خویش،

آزادی در تنظیم عقود و قراردادهای،

در گزینش همسر و شریک زندگی،

در گزینش دوست و همنشین و رفیق راه،
در انتخاب لباس، مرکب و سبک زندگی، که در زبان روز، همه‌ی
این‌ها در لوای آزادی مدنی جلوه گر می‌گردد.
و نیز از آزادی معنوی یا آزادگی و آزادمنشی،

و نیز از منطق نظری و روش عملی مرفعی و انسانی و آزادمنشانه و
ماندگار نظام دل‌انگیز و دادگستر علوی و عدل و داد و مهر و مدارای
آن انسان والا با مخالفان فکری و سیاسی و اجتماعی‌اش سخن به
میان آمد.

آن‌گاه سخن به مرز آزادی کشید، و این اصل اساسی و گره‌گشا
طرح شد که در نگرش انسانی اسلام، اصل بر آزادی انسان و آزادگی
اوست و محدودیت‌ها و مرزها فرع است و دلیلی بسیار محکم و
روشن می‌خواهد یا عکس آن؟ کدام یک؟

و از آفت‌های آزادی و موانع و دشمنان آزادی و آزادی‌ستیزان و
استبدادطلبان و انگیزه‌ها و روش‌ها و هدف‌های سلطه‌جویانه‌ی آنان
سخن به میان آمد.

در این رابطه، بحث به نهج‌البلاغه، آن منشور جاودانه‌ی آزادی و
آزادگی و حقوق بشر کشید و از بزرگ‌پرچمدار آزادی و حقوق انسان،
امیرمؤمنان سخن به میان آمد و به دلیلی دلنواز و دلنشین و دلپذیر
بودن بیان آن حضرت در این راستا، گفت و شنودی دوستانه و
منصفانه و باصفا گل کرد و تا پاسی از شب ادامه یافت؛ و آن‌گاه این

پیشنهاد طرح شد که چه خوب می‌شد اگر اندیشه‌ی آزادی در نهج البلاغه در برنامه‌ی کار قرار می‌گرفت و این عنوان به صورت فشرده، اما گویا، روان و غنی با بهره‌وری از اندیشه‌ی والا و کتاب ارزشمند امیر راستین آزادی و آزادگی و عدالت طرح می‌گشت!

این پیشنهاد جالب بود، از این رو مطالعه‌ی نهج البلاغه در این راستا آغاز گردید و این کتاب پرشکوه در پرتو مهر و لطف حق، از آغاز تا انجام به صورت منظم مورد نگرش قرار گرفت و انبوهی از فیش‌ها و یادداشت‌ها در مورد گوهر آزادی فراهم آمد، اما در مرحله‌ی نگارش و بازنگری و سامان‌دهی آن‌ها، به خاطر پرهیز از گستردگی بحث و... بسیاری از آن‌ها کنار رفت و تصمیم بر آن شد که تنها از فرازهایی که به طور مستقیم از آزادی انسان سخن دارد بهره‌ور گردیم، در غیر این صورت نیاز به فرصتی بسیار و به نگارش کتابی قسطور و شرایطی مناسب و مساعد خواهد بود، چرا که برخلاف پندار سست و اندیشه‌ی سنگواره‌ای آزادی‌ستیزان که آزادی انسان را با اسلام ناسازگار و در تقابل می‌انگارند و با کوتاه‌بینی و تاریک‌اندیشی بر طبل آزادی‌ستیزی و آزادی‌کشی و مخالفت با حقوق بشر می‌کوبند و با بافته‌های افراطی و ناهنجار خویش به نام اسلام و قرآن و ارزش‌های والای دینی، چهره‌ی آن را گریزاننده و زشت ترسیم نموده و باعث گریز نسل جوان از مذهب می‌گردند. به باور ما، اسلام به مفهوم واقعی آن، دین آزادی و آزادگی است و نهج البلاغه به راستی منشور

جاودانه‌ی حقوق بشر و زندگی خردمندانه و سرشار از سعادت و سلامت و نواندیشی و کمال‌جویی است و کران تا کران آن بر این هدف والا رهنمون است که انسان را از خطر پرستش‌های ذلت‌بار و بافته‌های انحطاط‌آور تاریک‌اندیشان و تندخویان،

از اسارت و استبداد انحصارگران و استبدادپیشگان،

از تحمیل ظالمان و پایمال‌کنندگان حقوق انسان،

از حقارت و اسارت نفیس سرکش،

و از اسارت مظاهر طبیعت و... آزاد ساخته و او را در پرتو آزادی و آزادگی به پرواز درآورده و به زندگی آزادمنشانه و آراسته به معنویت و اخلاق و عدالت و مدارا و کرامت و فضیلت و حق‌شناسی و حتوگرایی اوج بخشید؛ به شرایط و دنیایی برساند که در آن نه ستمکاری بماند و نه ستم‌دیده‌ای،

نه گرسنه‌ای و نه غارتگری،

نه فریبکار و سلطه‌گری و نه فریب‌خورده و سلطه‌پذیری،

نه تحقیرکننده و خودبزرگ‌بین و خودکامه‌ای و نه تحمل‌گر اختناق

و خودکامگی و حقارتی، بلکه کران تا کران زندگی را گل‌های

نیک‌بختی و رفاه، آزادی و آبادی، امنیت و آرامش، سعادت و

سلامت، مهر و محبت، گذشت و مدارا، کمال و جمال، و عدالت و

انصاف بپوشاند، و لاله‌های معنویت و اخلاق، همه جا را عطرآگین

سازد؛ و این‌ها تنها در پرتو آزادی و آزادگی، استقلال و حاکمیت

همه‌ی انسان‌ها بر سرنوشت خویش و وجود یک دستگاه قضایی قانونگرا و شایسته‌کردار، مترقی و مردمی، ژرف‌نگر و کارآمد، دادپیشه و بی‌طرف، نقد طلب و نظارت‌پذیر، شفاف و محاسبه‌پذیر، خوشنام در افکار عمومی و جهانی و قدرتمند و شجاع، و به راستی پناهگاه ستمدیدگان و آزادیخواهان و یار و یاور مخالفان ستم و سرکوب و دشمن خودسری و خشونت‌دار و دسته‌های فشار و رانت‌خوار و فزونخواه، در جامعه‌ها و کشورها ممکن است و بس.

این، حاصل نگرش ما به نهج‌البلاغه، این منشور جاودانه‌ی آزادی و آزادگی است و این هم ره‌آورد تلاش ما در این راه، که گام لرزانی است در راه خدمت به فرهنگ آزادی‌بخش و اوج‌دهنده و انسان‌پرور نهج‌البلاغه، با دلی آکنده از خیرخواهی و دلسوزی و عشق به قرآن و عترت و سعادت و آینده، و پایداری و پیشرفت جامعه و مدیران کشورمان؛ به همین جهت خود را از نقد و نظر صاحب‌نظران و ژرف‌نگران و نواندیشان در تکمیل این بحث فشرده بی‌نیاز نمی‌نگریم و آن‌ها را روی چشم می‌گذاریم.

امید که امیرآزادی و والایی این خدمت ناچیز را از ما بپذیرد و ما را از خدمت‌گزاران فرهنگی آستان نهج‌البلاغه به حساب آورد.

محمد تقی خلجی

علی کرمی فریدنی